

Материалът е публикуван на www.logoped-elbo.eu и се цитира като:

Бояджиева-Делева, Е. (2014), Заекване в детска възраст, популярна статия, www.logoped-elbo.eu/дата на изтегляне

Заекване в детска възраст

Заекването е най-добре проученото и най-отдавна познатото комуникативно нарушение. Представлява спазматична реч, за която говорещият полага много усилия и изпитва силно неудобство. Изявява се със спазми и блокажи на всички равнища – звук, сричка, дума и фраза. Проявява се като насилствено спиране на определен звук или прекомерно удължаване на звука, неконтролируемо повтаряне на звук, сричка, част от дума или цяла дума, вмъкване на звукове и звукосъчетания, на паразитни думи, сливания и разрушавания на думи. За всичко това говорещият изпитва голямо неудобство и трудно контролира волево. Дори в някои случаи засилването на вниманието върху преодоляването на спазъма усилва напрежението и самия спазъм.

Какво представлява заекването?

Няма единно научно определение на заекването. Известно е, че има толкова определения, колкото са авторите, изследващи заекването. Всички те обаче са единодушни за това, че то е говорно нарушение, при което се засяга механизмът на плавно превключване от една езикова единица в друга и от една говорна поза в друга, а основен симптом е напрежението при говорене. Засегнати са всички елементи на говорния механизъм – дишането, гласообразуването, артикулацията и най-силно – прозодиката. Това се проявява като намаляване и неправилно съчетаване на фазите на говорното дишане, гласоподаване на твърда атака (с напрежение), стесняване на гласовите параметри (сила, височина и издръжливост), спазми и блокажи, вмъквания и удължавания на различни равнища от веригата (звук, сричка, дума, фраза). Засягането на прозодичното говорно звено се изявява в нарушения на темпа, ритъма, интонацията и мелодиката, паузите, ударението и плавността.

Освен говорните симптоми (спазми, блокажи, вмъквания и удължавания), възможно е да се наблюдават и езикови нарушения. Те се проявяват като ограничен речников запас и снижено разбиране на езика в сравнение с нормата за възрастта, аграматична реч (неправилна употреба на предлози и други служебни думи, неправилно съгласуване по род и число, неправилен словоред), като това се съпровожда от данни за късно начало и по-бавно разгръщане на езиковото развитие. В тези случаи става дума за заекване от по-различен тип. За видовете заекване и диференциалната диагностика с други видове комуникативни нарушения задължително трябва да се консултирате с логопед.

Симптомите на заекването се разделят на две големи групи, наричани по различен начин в научната литература – първични и вторични, основни и допълнителни. Първичните, или основни, засягат говорното поведение и езиковото представяне. Вторичните симптоми са по-характерни за подрастващи и възрастни и се отнасят до начина, по който личността и психичните механизми отговарят на осъзнатото нарушение на говорното поведение. Тук се включват вторично формирани личностни черти като стеснителност, раздразнителност, емоционална лабилност, ниска и лоша комуникативност и т.н. При малките деца и в началните фази на развитие на заекването липсва осъзнаване на нарушението. Възможно е детето да си дава сметка, че има известни затруднения при говорене, както и те да започнат да го безпокоят. Липсва обаче пълна осъзнатост и съзнание за проблем, което пречи на появата на вторичните

симптоми, свързани с психиката на заекващия човек. Характерен сред тези симптоми е болезненото преживяване на говорното представяне и логофобията, водеща до съзнателно ограничаване на говорната активност и избягване на устна комуникация. Към допълнителните симптоми, които не са задължителни, се причисляват особености на вниманието, паметта и мисленето, определени прояви на вегетативната нервна система (изчервяване, изпотяване, пребледняване), нощно напикаване при децата, страхове и смущения на съня. Освен тях при тежко и хронично заекване може да се наблюдават тикове, гримаси, ритуални движения на ръцете, потропване с крак и действия, които предхождат всяка говорна изява.

Възраст на поява и развитие на нарушението

Заекването се появява най-често във възрастта между 2 и 5 години, когато тече интензивно развитие на езика и говора. Много е важно при първите прояви да се направи разлика между начално заекване и т.нар. физиологично заекване (още известно като физиологични итерации, нормална дисфлуентност). При физиологичното заекване проблемът е преходен и е възможно да отшуми спонтанно, но не бива да оставяте нищо на случайността. В голям процент от случаите физиологичното заекване може незабелязано да премине в същинско, „благодарение” на реакциите на околните. Задължително е да се консултирате с логопед във всеки случай.

За заекването е характерно фазово развитие. Различните автори описват различен брой фази, наричайки ги по различен начин. Общото за всички класификации, освен фазовия характер, е и това, че всяка фаза може да има различна продължителност според индивидуалните прояви на нарушението при всеки заекващ. Възможно е заекването да протича плавно, константно, възможно е да се развива скокообразно, като бележи „светли” периоди на намаляване на симптомите или пълно възстановяване и „тъмни” периоди на влошаване и задълбочаване, които обикновено бележат прехода от една в друга фаза. Възможно е заекването да отшуми за дълъг период от време, след което да се появи рецидив. В научната литература и в практиката са описани и голям процент случаи на спонтанно възстановено заекване.

Причини

Причината за заекването не е само една. Известни са много теории за причините, произхода и патогенезата на нарушението. Ето някои от най-често коментираните:

- Генетично предаване и наследственост. По-точно става дума за унаследяване на тип нервна система и динамика на нервните процеси, за темпераментови особености.
- Неврологични причини – двойно корово представителство на речевите центрове, конфликт между висши и по-нисши структури, неврологично увреждане.
- Леворъчие, амбидекстрия и възпрепятствано леворъчие.
- Силна стресова или психотравмена ситуация.
- Разминаване между нарастналите езикови и когнитивни възможности на детето и незрелостта на говорния апарат и нервната система.
- Особенности в езиковото развитие – както при късно начало и забавяне на процеса, така и при много интензивно и бързо развитие.

Причините за поява на заекване не винаги могат да се определят еднозначно. Винаги обаче те са повече от една и са комбинация от три основни типа фактори: предразполагащи, предизвикващи и поддържащи. Предразполагащите са свързани с унаследяването и типа висша нервна дейност, с темперамента и личностните особености. Предизвикващите (още – отключващи фактори) могат да се силен стрес, силна психотравмена ситуация, заболяване или емоционално натоварено събитие. Поддържащите фактори още се наричат и водещи до хроничност, защото са честа

причина за прехода от физиологично към начално заекване. Основни в тази група са отношението на близките към проблема, системата от семейни отношения и организацията на микросредата.

Терапия

Терапията на заекването трябва да започне възможно най-рано. Терапевтичните мерки се делят на две основни групи – пряка и непряка интервенция. Непряката интервенция се състои в реорганизация на семейната среда, на заобикалящите стимули, преоценка на дневния режим и натоварването на заекващото дете. Непреките интервенции се базират основно на родителските реакции и отношение към проблема. При тях се цели въздействие чрез обучение на родителите и близките, включване на детските учители и значимите близки в усилията за преодоляване на заекването. При непрякото въздействие логопедите са в ролята на консултанти, те обучават и подкрепят. Основната отговорност е в ръцете на родителите. Преките интервенции се състоят в директна логопедична работа по изработване на умения за релаксация, формиране на правилно говорно дишане, поставяне на мека гласова атака при изказване, формиране на техника на говорна плавност и умения за контрол и поддържане в условия извън кабинета. Успешните терапевтични стратегии обикновено включват както преки, така и непреки интервенции.

Елена Бояджиева-Делева
логопед